

amittit consecrationem; et ita explicatur cap. Si motum, de Consec., dist. 4, ubi dicitur: *Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia*, scilicet quantum ad altare; non enim propter solam altaris remotionem, tota Ecclesia iterum consecranda est, ut in dict. cap. 4 declaratur; quamvis illa correctione potius, quam declaratio alterius canonis videatur. Aliqui interpretantur hæc jura, ut non intelligantur de sola motione locali, sed de mutatione quoad formam. Sed est violenta expositio, quia, ut dixi, in hujusmodi lapide non requiritur aliqua determinata forma seu figura præter convenientem magnitudinem, quæ non amittitur, nisi per fractionem; ergo in eo sensu motio lapidis, nihil aliud esset, quam fractio. Concedendum ergo est, lapidem illum amittere consecrationem, non tantum per fractionem, neque etiam per solam motionem localem, sed per separacionem a reliqua structura altaris. Itaque, si fingamus, totam altaris structuram cum suo lapide superiori, integrum et eamdem retinendo compositionem, ab uno in alium locum Ecclesie mutare, existimo non amittere consecrationem, quia, ut argumentum probat, non pendet a sola præsentia locali, nec tunc removetur seu dissipatur altare. Si tamen ipsa altaris structura dissolvatur, et superior lapis ab inferioribus separetur, tunc amittit consecrationem, juxta supra dicta jura, unde intelligitur consecrationem hujusmodi altaris præcipue inesse in conjunctione superioris mensæ cum structura inferiori, ut Gloss. in dict. cap. 4 notavit; et ita tenet Palud., dist. 43, quæst. 2, art. 4, conclus. 2; Sylvest., Navarr., et alii supra citati. Sed quid erit dicendum de altari portatili, quod ab uno loco in aliud transfertur, et non amittit consecrationem? Respondet Palud. supra, hæc altaria non consecrari, nisi affixa aliqui tabulæ, vel capsule ligneæ, in qua sunt veluti in proprio loco, et propria structura, quod etiam affirmat Astens., lib. 4 Summ., tit. 14, art. 4. Unde addit Palud. quod, si ab ea capsula removeantur, amittent consecrationem; non tamen, si intra illam ab uno in alium locum transferantur, et ita etiam in hoc altari salvatur proportionaliter decisio illorum canonum; et hanc opinionem sequitur Durand., dict. lib. 4, cap. 25, citatque Ivonem, epist. 32 et 128. Quæ opinio est securior; nullum tamen jus invenio, in quo fundetur, cum tamen tota hæc res ex jure positivo pendaat. Unde contrariam sententiam tenet

Sylvest., verbo Altare, § 19; et in re idem tenet Ang., § 2, quamvis quibusdam distinctionibus utatur minime necessariis; et idem fere sentit Tabien., § 5, qui addit, idem esse de altari fixo, quando mënsa prius per se consecrat, et completa consecratione, superponitur structuræ. Quocirca facile dici posset, priora decreta intelligi solum de altari fixo, et immobili, quando ut sic consecrat, id est, ut fixum et immobile sit; et ideo mirum non est, quod per remotionem consecrationem amittat. At vero altare portatile sub alia ratione consecrat, scilicet, ut mobile sit, et ideo non est eadem de illo ratio; nam certe illud ornamentum ligneum, quo hujusmodi lapis circumdari solet, non videtur adeo essentialie huic consecrationi; nam interdum videntur hujusmodi lapides sine illo consecrari. Sed ulterius circa hoc inquire solet, an sit de essentia hujus consecrationis, ut in altari seu lapide consecrato reliquæ Sanctorum ponantur. Ita enim statutum fuisse legimus in can. Placuit, de Consec., dist. 4, ex Concil. Carth. V, cap. 14; et Concil. African., cap. 50; et in VII Synodo, cap. 7. Propter quæ decreta aliqui jurisperiti in dict. c. Placuit, censem hoc esse necessarium, saltem in consecratione altaris fixi; Durand. vero in Rationali, lib. 4, cap. 7, num. 23, addit requiri reliquias, vel corpus Christi. Itaque censem, cum desunt reliquæ, particulam hostiæ consecratæ debere recondi in altari consecrando. Sed hoc indecens mihi videtur, et improbabile, ut respondisse fertur Innoc. Pap., et docent Turrecrem. cum aliis in dict. can. Placuit; et Abb., in cap. 4, de Cons. Ecclesie vel altaris. Existimo ergo reliquias non esse de essentia hujus consecrationis, ut ex usu constat; et fortassis nunquam fuisse; nam illud cap. Placuit, aliam expositionem habere potest, quam supra tradidimus; et, quamvis demus illud tunc præceptum, non tamen inde fit, fuisse de substantia consecrationis; præceptum autem jam cessavit, vel quia cessavit ratio et occasio ejus, quæ fuit ad resistendum haereticis, honorem debitum reliquis Sanctorum oppugnantibus; tum etiam quia in tanta templorum et altarium multitudine, jam id commode impleri non potest.

6. Casus notandus. — In tertia parte conclusionis declaratur necessitas altaris consecrati, quæ tanta est, ut absque mortali peccato non possit hoc sacrificium celebrari in altari non consecrato, ut docent omnes citati auctores,

et constat aperte ex juribus supra citatis. Additur vero in ultima parte conclusionis, sufficere altare fixum, vel portatile; alterum enim horum ita necessarium est, ut nulli omnino licet, etiam ex privilegio, aliter confidere hoc sacramentum; nam Episcopus non potest in hoc dispensare, ut constat ex perpetua Ecclesiæ consuetudine. Summus autem Pontifex, licet ex gravi causa dispensare possit (est enim hoc ius Ecclesiasticum), nunquam tamen legitur id fecisse; nec videatur moraliter esse posse necessarium, aut conveniens. Et vero, si altare consecratum sit, nou refert, quod sit fixum vel portatile. Nam quodcumque sufficit, quantum est ex parte altaris; quod dico, quia ex parte loci, seu templi aut domus, in qua est altare, requiritur sua propria benedictio vel consecratio, ut dictum est. Et in hoc est aliqua differentia inter hæc duo altaria, quia altare fixum, nunquam est consecratum, nisi sit intra Ecclesiam consecratam, aut benedic tam; et ideo, regulariter loquendo, ubicumque est hujusmodi altare, fieri potest sacrificium. Quanquam fingi potest casus, in quo altare consecratum sit, et tamen templum, vel sit pollutum, vel certe non consecratum vel benedictum, ut si combustum fuit vel destructum, altari integro manente, et postea reedificetur, et non benedicatur; tunc enim in illo altari non posset fieri sacrum absque speciali privilegio, vel licentia Episcopi. Altare vero portatile, quia facile transfertur de loco in locum, facile potest in loco benedicto, et non benedicto collocari; et ideo de illo dici solet, non posse aliquem eo uti ad sacrificandum, nisi ex privilegio; quod intel ligendum est, quantum ad absolutam et generali facultatem utendi illo, in quolibet decente loco, ut supra dictum est, ut colligatur ex cap. In his, de Privileg., et cap. ult., eodem tit., in 6. In Ecclesia autem benedicta quilibet absque privilegio potest sacrum facere cum solo altari portatili, ut constat ex usu, et ex cap. Concedimus, de Consec., dist. 4. Ultimo loco tractari hic poterat de situ altaris, quem in Ecclesia habere debet, an scilicet oporteat illud ad Orientem respicere, necne. Sed quoniam hæc quæstio de oratione versus Orientem vulgaris est, alias locis tractari solet. Dicendum est tamen breviter, in hac re nihil esse simpliciter necessarium ex præcepto. Fuit quidem antiqua Ecclesiæ consuetudo, ut in templis seu Ecclesiis altare majus seu principale ad plagam

orientalem respiceret, ut fideles, ad eum versi, Orientem versus orarent, ut refert Walfridus Strab., de Rebus Ecclesiast., c. 4; et constat ex aliis statim citandis, et ex comuni usu Romanæ Ecclesiæ, et ex antiquis Patribus, Clemen., epist. 2, et ex aliis, qui meminerunt consuetudinis orandi ad Orientem, ut Justin., quest. 118 ad Orthodoxos; Athan., quæst. 14 ad Antioch.; Greg. Nyss., orat. 5; Basil., lib. de Spir. S., cap. 27; Epiphan., haeres. 19; Orig., homil. 4 de Fide, cap. 13; Tertull., lib. cont. Valent., cap. 3, et in Apolog., cap. 16; Augustin., lib. 2 de Serm. Domini in monte, cap. 9; Germ., in Theo. rerum Eccles.; Paulin., epist. 12; et D. Thom., 2. 2, quæst. 84, art. 3, ad 3. Verum tamen hæc consuetudo, nec tam universalis fuit, quin contrarium alicubi factum fuerit, ut de Ecclesia Antiochena referunt Niceph., lib. 12, cap. 34, et Socrates, lib. 4, cap. 21, nec modo pertinet ad necessitatem præcepti, sed ad decentiam quamdam, ut D. Thom. supra dicit, et ideo non oportet semper servari, sed quando commode potest. Unde de reliquis altaribus particularibus constat, indifferenter posse versus quacumque mundi plagam erigi, ut patet ex usu omnium Ecclesiæ. Idemque fere est de his, que constituuntur in privatis oratoriis. Cur autem in veteri lege altare tabernaculi seu templi versus occidentem constitutum fuerit, legi potest in Anastas. Niss., lib. Quæstionum sacræ Scripturæ, quæst. 48, et D. Thom., 1. 2, quæst. 102, art. 4, ad 5.

SECTIO VI.

Quomodo ornari debeant templum et altare, in quibus sacrificium est offerendum.

1. Tractare hoc loco possumus, aut de lito et decente ornatu, aut de necessario simpliciter ad sacrificium offerendum, de necessario, inquam, ex præcepto Ecclesiæ; nam ex sola rei natura, aut ex substantia ipsius sacramenti seu sacrificii, nulla oritur necessitas alicuius ornatus; agimus autem nunc non de ornatu pertinente ad ministros altaris, qui consistit in vestibus sacris, nec de vasis sacris, eorumque ornatu, de quibus omnibus postea dicturi sumus, sed solum de ornatu, seu apparatu ipsius templi vel altaris.

2. Prima conclusio. — Dico ergo primo: ut fieri possit sacrificium, necessarium est, altare esse præparatum aliquibus rebus seu ornamentis ad sacrificium necessariis, præter quæ

nullus alius ornatus templi est simpliciter necessarius. Prior pars declaratur breviter; nam imprimis necessarium est, ut super altare seu aram consecratam extendatur linteum aliquod, quo operiatur superior pars seu superficies altaris, ut constat ex usu Ecclesie; solet enim altare mappa seu syndone munda cooperiri. Deinde requiritur palla linea, super quam immediate extendatur corporale; ita ut ante corporale ad minus duæ pallæ, seu toballiae sint extensæ super altare, vel una saltem plicata; illa enim duabus aequivalat, nec refert, quod in aliqua parte continua sit. De his fit mentio in cap. Altaris palla, de Consecr., d. 4, et in cap. Nemo, ubi dicitur, non esse mortuum obvolvendum palla, quæ fuit in altari; et infra dicitur: *Pallas et vela sanctuarii, si sordidata fuerint ministerio, diaconi cum humilibus ministris intra sanctuarium lavent; et infra: Syndonem non foris abluant.* Sed in his decretis non satis declaratur, quæ sint, vel quot istæ pallæ, neque an ab ipso corporali distinctæ sint; in c. autem Si per negligentiam, de Consecr., d. 2, præter corporale (quod ibi vocatur linteum altaris), numerantur alia tria linteæ. Sic enim dicitur: *Si aliquid de sanguine stillaverit super linteum altaris, et ad aliud stilla pervenit, quatuor diebus pœniteat; si usque ad tertium, novem diebus pœniteat; si usque ad quartum, viginti diebus pœniteat.* Unde probabile est, præter oblongam mappam, quæ totum altare cooperit, supponi duas alias pallas corporali, quod videntur observare, qui has res divinas diligentius tractant. Consuetudo autem tenet, ut duæ pallæ sufficient ac necessariæ sint; et ita docent auctores communiter, ut videre licet in Sylvestr., verb. Missa 4, quæst. 4, cum Paludan., Innocent., et Direct. Curat., contra Summam Angel., quæ dicit; *unam pallam sufficere.* De his autem pallis nihil dicendum occurrit, nisi quod esse debent ex materia linea, ut colligitur ex citatis juribus; non tamen est necesse illas esse benedictas, quia neque aliquo jure cavitur, neque consuetudine observatur. Quod autem altare his pallis cooperiatur, antiquissimum est in Ecclesie; nam ejus facit mentionem Clemens, epist. 2. Et Optatus, lib. 6: *Quis fidelium (inquit) nescit, in peragendis mysteriis ipsa ligna linteamine cooperiri? inter ipsa sacramenta, vel amantangi potuit, non lignum;* et Burchard., lib. 3, cap. 97, refert ex Concilio Rhemensi, hæc verba: *Altaria, in quibus corpus Dominicum consecratur, sanguisque ejus hauritur, cum*

omni veneratione honoranda sunt, et mundissimis linteis ac pallis cooperienda. Ad hoc etiam alludit Isidorus, epist. ad Gudifredum, in cap. Perfectis, dist. 25, ubi dicit, ad diaconum pertinere, compонere mensam Domini atque vestire; et infra dicit, pertinere ad Archidiaconum ordinationem vestiendi altaris a Leuitis. Unde in Concilio Toletan. XIII, in c. Quicumque, 26, quæst. 5, graviter præcipitur, ne ullus ministrorum Ecclesie altare divinum vestibus sacris exuere presumat; ubi vestis altaris vocari videtur mappa illa, qua totum altare cooperitur; et illa exuvi non debet, nisi in feria quinta hebdomadæ sanctæ, ob speciale significationem Christi nudati a vestimentis suis, ut notant Alcuinus, de Divinis officiis, et alii; et juxta haec explicari potest, quod ait Innocent., lib. 2 de Myst. Miss., cap. 56, ubi ait, duplēcē esse pallam, unam quam diaconus super altare totam extendit, alteram, quam super calicem plicatam imponit; pars extensa signat fidem, pars plicata signat intellectum. Forte enim hæc duæ pallæ intelliguntur præter mappam, qua totum altare semper vestitum est. Sed fortasse hæc verba alium habent veriorem sensum, ut infra dicam.

3. *Corporalis sacri benedictio quādū dūret.* — Secundo, præter pallas non benedictas requiritur corporale benedictum, quod debet esse lineum et ab Episcopo consecratum, ut statuit in cap. Consulto, de Consecr., d. 4, ex Eusebio Papa et Sylvestro, prohibentibus, ne sacrificium altaris fiat in serico panno aut tincto, sed in puro linteo ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato atque contexto, sicut corpus Domini nostri Jesu Christi in syndone linea munda sepultum fuit. Et hanc esse receptam Ecclesie consuetudinem docuit Beda super Marcum, cap. 44, et lib. 6 in Lucam, cap. 7; et Burchard., lib. 3, cap. 98, refert simile decretum ex Concil. Rhemen., c. 3; et in cap. Sacratas, dist. 24, appellatur *palla sacra*, quia est veluti pallium seu indumentum Christi in altari. Commuter tamen appellatur *corporale*, quia syndonem representat, qua corpus Christi involutum fuit, ut notavit Isidor. Pelusiota, epist. 123; vel quia in eo corpus Domini superponitur, ut notavit Alcuinus, lib. de Divinis officiis, cap. de Celebrat. Missæ; et Durandus, lib. 4 Ration., cap. 29; et Germ., in Théor. rerum ecclesiasticarum; et Amalar., lib. 3 de Ecclesiast. officiis, c. 40; et Rabanus, lib. 3 de Institut. Cleric., cap. 33; qui alia etiam

mysteria et morales significaciones in hac Ecclesie consuetudine considerant ac declarent, quas hic etiam attigit D. Thom., ad 7, et in opus. 58. Materia igitur hujus lintei linea esse debet; imo additur in citato decreto Concilii Rhemensis, quod in eo alterius generis materia pretiosior aut vilior non misceatur. Sed hoc intelligentum est, quoad interiorē partem ejus, in qua corpus Domini et calix collocatur; et ideo in Missali Romano dicit in medio non debere serico ornari; in ora autem seu extremitate non est prohibitum, quod auro vel serico ornetur. Forma autem hujus lintei est consecratio Episcopalis, quæ cum fiat per simplicem benedictionem absque chrismatis unctione, simplicibus sacerdotibus interdum committitur, et multi superiores religionum habent in hoc speciale privilegium. Durat autem hæc benedictio, quamdiu corporale integrum manet; per rupitionem autem seu divisionem amittitur, dummodo notabilis sit, sicut dictum est de ara, et notavit Sylvestr., verbo Corporalia, q. 2. Atque hinc concluditur esse peccatum mortale ex suo genere, Missam dicere sine hujusmodi corporali, quia præceptum hoc et hæc consuetudo Ecclesie est valde gravis, multumque pertinet ad hujus sacramenti reverentiam, ut colligitur ex D. Thom. hic, ad octavum. Et hoc est multo certius in hac sacra palla quam in ceteris non benedictis; in quibus unam tantum adhibere et alteram omittere ob necessitatem, secluso contemptu aut scandalo, fortasse non esset peccatum mortale, quia res neque est tam constans, neque tam gravis. Utramque vero omittere grave peccatum esset, quia est contra universalem et indubitatem consuetudinem Ecclesie, et est major indecentia et irreverentia. An vero in hujusmodi rebus possit interdum excusari peccatum, dicemus disputatione sequente, de vestibus sacrī tractando.

4. *Auctoris circa hoc sententia.* — Tandem circa hoc præceptum advertendum est, olim unicū tantum fuisse corporale oblongum, super quod corpus et sanguis Christi collocaabantur, et residua parte ejus cooperiebantur; et hoc tantum est de substantia et rigore hujus præcepti; et ubi fuerit in usu, observari potest; jam vero usus obtinuit, ut in duas partes divisum sit, quarum altera major est, et altare seu aram cooperit, et hostiam ac calicem in se recipit, et hæc retinuit corporalis nomen, et de ea sine dubitatione procedunt omnia, quæ diximus; alia vero pars minor est, qua calix cooperitur, et vulgo *filiola* vocari solet, de qua Soto, dist. 13, quæst. 2, art. 3, dicit, non esse de essentia ornamentorum altaris, et ideo non esse tantum serupulum, quod sit serica vel aurea. Ego tamen existimo, quævis absolute non sit necessaria, supposito tamen, quod corporale non sufficit ad cooperandum calicem, eodem præcepto esse necessariam, quia hoc pertinet ad integrum munus corporalium; quo fit, ut talis filiola ad hoc munus assumpta debeat esse benedicta, sicut corporale, quia est veluti quædam pars ejus; et ita servat usus Ecclesie; et hinc concluditur, debere esse lineam, quia nulla alia materia est capax illius benedictionis; et præterea propter eamdem causam, scilicet, quia est pars corporalis. Et fortasse de hac duplice parte loquitur Innocent., dicto lib. 2 de Mysteriis Missæ, cap. 56. Sic enim scribit: *Diaconus corporales pallas super altare disponit, quæ significant linteamina, quibus involutum fuit corpus Jesu; pars autem, quæ plicata ponitur super calicem, signat sudarium, quod fuerat super caput ejus;* et infra: *Duplex est palla, quæ dicitur corporale, una quam diaconus super altare totam extendit, altera quam super calicem plicatam imponit.* Nam Romæ, pars illa, quam nos *hijuela* vocamus, fieri consuevit ex parte corporalis plicata et convenienter composita. Unde ad utrumque corporale applicat Innocent. explicatum præceptum Euseb., in dict. cap. Consulto. Atque ita vult, etiam partem illam, quæ calici superponitur, debere esse lineam et benedictam; ita ergo observandum est, saltē quoad interiorē partem, quæ calicem tangit; exterior enim serica esse potest vel auro elaborata.

5. *Antiquissima quædam Ecclesie consuetudo.* — Tertio requiritur ad sacrificium, ut in altari sit lumen seu lucerna aliqua ardens, sine qua Missam dicere, omnes docent esse peccatum mortale. Paludan., Durandus, Soto et alii, dist. 13; Sylvester, Navarrus et alii, locis citatis, qui afferunt caput ultimum de Celebration Missarum, ubi inter excessus graves cuiusdam presbyteri ponitur, quod sine igne sacrificabat; consuetudo etiam Ecclesie hoc præceptum sufficienter ostendit, quam esse antiquissimam colligimus ex Concil. Carthag. IV, can. 6, ubi de acolytho, quando ordinatur, dicitur, ut ab archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciat, se ad ascendenda Ecclesie luminaria mancipari; et Isidor., lib. 4 Etymolog., c. de Clericis, expli-

cat, acolythum solitum esse portare cereum, quando Evangelium legitur aut sacrificium offertur. Tunc enim, ait, accenduntur luminaria ab eis et deportantur, non ad fugandas tenebras, cum sol eodem tempore rutilat, sed ad signum laetitiae demonstrandum, ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Evangelio legitur: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Similiter Hieron., contra Vigilantium, dicit, in Ecclesia Catholica solere accendi cereos in meridie, quando Evangelium canitur; et epist. 20 ad Marcellam, mysticam rationem declarat: *Ut accenso lumine, sponsi spectetur adventus.* Augustin., serm. 215 de Tempore, fideles hortatur, ut oblationes, quæ in altari consecrantur, offerant, et cereolos aut oleum; significans solere accendi, quando sacrificium offertur; et serm. 155, figuram affert, quod in altari a Salomone dedicato jugiter quotidianus ignis ardebat; et significacionem moralem declarat: *Ut Christus ignem charitatis accendere et nutrire in nobis dignetur.* Denique fuit Ecclesiæ antiquissima consuetudo accendi luminaria, præsertim ad honorem Christi Domini et ad realem præsentiam ejus significandam, quia est lux vera, et ideo maxime accendi solent in templis, ubi corpus Christi Domini servatur; ergo majori ratione accendi debent tempore sacrificii. De illa vero consuetudine legi possunt multa apud Durandum, lib. 4 de Ritibus Ecclesiæ, cap. 8. Ex qua vero materia constare dobeat hujusmodi lumen, auctores non declarant, et in dicto cap. final. de Celebrat. Miss., solum damnatur ille presbyter, quia sine igne sacrificabat. Respondebat tamen, Ecclesia consuetudinem esse, ut cerea candela accensa sit; et hoc est servandum; nam licet ex oleo soleant etiam in Ecclesia lucernæ accendi, et regulariter hujusmodi sint, quæ coram divino sacramento ardent, dum in sacario conservatur, et tempore etiam sacrificii soleant etiam hujusmodi luminaria accendi, tamen, quod sola lucerna ex oleo tempore Missæ accensa sit, nunquam fieri solet; neque existimo licere, præsertim sine necessitate; in illa vero, quando candela cerea haberi non posset, non damnarem peccati mortalis eum, qui, sine scandalo et contemptu, sed ex devotione, cum sola hujusmodi lucerna Missam diceret, quamvis ego non consulerem; inferior autem materia nullo modo adhibenda est, ut ex sevo vel simili; est enim valde indecens et ab Ecclesiæ usu prorsus aliena. De numero autem

lucernarum dicendum est, unam in ritore præcepti sufficere, minus vero decere, ut notavit Jacobus de Graffis, lib. 2, c. 42, n. 4. Unde communiter duæ saltem adhibentur et adhibendæ sunt; quod si plures addantur, ad maiorem ornatum et reverentiam pertinebunt. Solum cavendum est, quod Concil. Trident. admonuit, sess. 22, in decreto de observandis in Celebratione Missæ, ne certus aliquis numerus candelarum ex aliquo superstitione cultu adhibeatur.

6. *In re moralis a communi sententia non est recedendum.* — Quarto requirunt auctores omnes, ut in altari sit liber Missalis, qui sufficienter contineat ea, quæ in Missa dicenda sunt, saltem integrum canonem. Ita docent Sylvest., verbo Missa 4; Navarr., cap. 25, num. 84 et 85, cum Antonino, et aliis, quos referunt; nullum tamen afferunt decretum, in quo specialiter hoc præceptum sit. Unde id solum videntur colligere ex eo quod hujusmodi liber videtur instrumentum necessarium ad Missam dicendam, juxta ritum, quem Ecclesia servat. Sed contra hanc rationem objici potest, quia hæc necessitas suppleri potest memoria sacerdotis dicentis Missam; ergo, si sacerdos totum Missæ officium et canonem optime memoria retineat, non peccabit, Missam dicendo sine Missali, maxime si illo caret, et nullum sequatur scandalum. Et confirmatur, nam dicti auctores significant, sufficere, ut liber contineat canonem Missæ; sentiunt ergo, reliquam partem officii posse suppleri memoria sacerdotis; cur ergo non poterit idem fieri, quod canonem? Maxime quia multi sacerdotes, etiamsi librum præsentem habeant, canonem in eo non legunt, sed memoria recitant, in quo nihil peccant; ergo illa libri præsentia valde materialis est. Et alioqui non est specialiter præcepta, neque habet aliquam spiritualem significacionem, nec per se requiritur ad speciale ornatum altaris; non est ergo, cur dicamus, hoc esse simpliciter necessarium sub peccato. Nihilominus non est recedendum a communi sententia in re moralis, quam confirmat Ecclesiæ usus. Ratio vero est, quia memoria facile labi potest; et ideo non debet sacerdos se exponere periculo aliquid omitendi, præsertim ex canone, nam, ut infra dicemus, præceptum est, illum integre dicendi, quod fortasse non ita est, vel saltem non ita obligat in aliis orationibus vel lectib; quæ in Missa dicuntur; et ideo magis requiritur, ut liber Missalis saltem canonem contineat; nec refert, quod memoriter dici

possit præsente Missali, quia tunc minus est periculi; et si quid erroris vel perturbationis contigerit, facile suppleri potest aut emendari, quod non ita esset, si omnino liber non haberetur. Denique leges attendunt id quod communiter contingit; rarissimum autem est, ut aliquis dicere possit Missam sine libro; et ideo lex illa simpliciter lata censemur, quamvis in uno aut altero posset minor esse necessitas; hoc ergo simpliciter asserendum videtur. An vero in aliquo casu, ubi liber deest, et sacerdos esset ita instructus et de sua memoria confidens, ut moraliter non dubitaret, posse omnia integre dicere sine libro, an, inquam, in eo casu esset peccatum id facere, aliorum judicio relinquo; nam ego propter multorum auctoritatem licentiam dare non audeo, et aliunde sufficienter rationem peccati non invenio.

7. *Necessarium est ut altare cruce saltem sit ornatum.* — *Crucis usus antiquissimus.* — Quinto addere possumus, necessarium esse, ut altare cruce saltem ornatum sit, de quo auctores nihil dicunt, neque antiquum decretum. Solum in regulis Missalis, et in cæremoniis, et ritibus Missæ, vel præcipitur, vel supponitur, crucem esse in altari; et ita servant communiter omnes timorati, et sui munieris studiosi sacerdotes; non existimo autem hanc esse obligationem peccati mortalis, ne multiplicemus præcepta, quæ non satis constant, et quia res non videtur adeo gravis, secluso contemptu; videtur ergo ita obligare, sicut aliae cæremoniæ vel ritus Missæ. Offerebat autem se hic occasio defendendi hanc cæremoniæ, et crucis venerationem ab impugnationibus hæreticorum; sed quia, quantum institutum scholasticum postulat, hoc satis egimus in 4 tomo hujus tertiae partis, ideo ab ea disputatione nunc supersedendum est; addendo solum hujusmodi crucis usum adeo esse antiquum in Ecclesia, ut in Concil. Aurelianensi vetitum sit, Ecclesiam ædificare, in qua Episcopus non prius crucem figat, ut habetur in c. Nemo, de Consecr., d. 1, et apud Burch., lib. 3, cap. 6, et Ivonem, lib. 2, cap. 6. Unde est illud Ambros., serm. 56: *Sine cruce Ecclesia stare non potest.*

8. Ultima pars conclusionis, nimurum, præter hæc, quæ dicta sunt, nullum alium templi ornatum esse ad sacrificandum necessarium, non aliter probatur, nisi quia nullum Ecclesiasticum jus, aut consuetudo illum præscribit; neque etiam ex sola rei natura ostendi potest, ut per se manifestum est. Loquor au-

tem de proprio, et (ut ita dicam) positivo ornatu; nam debita templi, altaris, et ornatorum ejus munditia, quæ ad decentiam et reverentiam necessaria est ex natura rei, non est dubium, quin cadere possit sub præcepto; nam si nimis esset immunditia, revera posset esse peccatum. Unde Innocent. III, in cap. 2 de Custodia Ecclesiae vel altaris, præcipit, ut oratoria, vasa, corporalia, et vestimenta sacra, munda et nitida conserventur, et graviter reprehendit clericos, qui Ecclesias dimitunt incultas, aut qui in eis admittunt supellectilia profana, sine urgente necessitate; erit ergo nonnullum peccatum, non servare debitam munditiam in hujusmodi rebus, præsertim ad sacrificium eis utendo, tum quia est contra præceptum Ecclesiasticum, ut notat Paludan., dist. 43, quæst. 2, art. 6, conclus. 3; tum etiam quia est contra jus naturale quod res sacræ indecenter tractentur, ut addit Cajetan. in Sum., verbo Missæ celebratio, ubi dicit, esse hoc crimen intollerabile; significans esse peccatum mortale ex suo genere; quod etiam sentit Sylvest., verb. Missa 4, quæst. 2, dicens, esse peccatum mortale, quando vestimenta sunt enormiter immundia; quod maxime videtur verum de corporalibus, quæ proxime corpus Domini attingunt; communiter tamen, quando immunditia non est nimis enormis, et non fit cum scando, neque ex contemptu, sed ex necessitate, non erit peccatum mortale, sed, ad summum, veniale.

9. Secunda conclusio. — Dico secundo: quamvis major templorum ornatus simpliciter necessarius non sit, illum tamen adhibere cum debita decentia malum non est, sed potius, per se loquendo, ad pietatem spectat. Hanc conclusionem pono contra hujus temporis hæreticos, qui ornatum templorum, eorumque magnificentiam et amplitudinem damnant, et ut superstiosam, rejiciunt; contra quos disputat late Bellarm., lib. 3 de Cultu Sanctorum; cap. 6; et nonnulla congerit Durand., lib. 4 de Ritibus Ecclesiast., c. 4. Nobis vero sufficit ipsius Dei exemplum, qui veteris tabernaculi et templi amplitudinem, ejusque ingentem ornatum, ac divitias probavit, Num. 7, 3 Reg. 8; nam, ut ait Felix IV, epist. 4: *Si Judæi, qui umbræ legis deserviebant, hoc faciebant, multo magis quibus veritas perfecta est, et gratia et veritas per Jesum Christum data est, templo Domino ædificare, et prout melius possumus ornare, eaque divinis precibus et sanctis unctionibus cum*

suis altaribus et vasis, vestibus quoque et reliquis ad divinum cultum explendum utensilibus, devote et solemniter sacrare debemus. Atque haec fuit consuetudo Ecclesiae ab eo tempore, quo principes catholici pii in ea esse coeperunt, id est, a temporibus Constantini, ut constat ex ejus edicto, et ex Damaso in vita Sylvestr., et Eusebio in vita Constantini; idemque fecerunt sanctissimi Pontifices, Sylvester, Damasus, et alii; et Leo I, serm. 3 Quadragesima, testatur suo tempore Christianos solitos fuisse diebus festis majori cultu tempora ornare. Idemque docent omnes Patres antiqui, quos predicti auctores citant. Ratio etiam est evidens; nam cum haec tempora, et altaria Deo ipsi dicentur, ad religionem et pietatem spectat, ut honorifice tractentur; pertinet etiam hoc ad reverentiam sacrificii, et ceterorum sacramentorum; excitat etiam animos fidelium ad devotionem, et præser-tim adjuvat simpliciores, ut de rebus sacris aliiquid excellens et reverentia dignum concipiatur; et ex se nulla est in tali actu inordinatio, nullave supersticio, quia totum fit ad reverentiam conciliandam Deo, et rebus sacris. Dico autem, *ex se*, quia ex circumstantiis extrinsecis potest interdum hujusmodi opus, aut vitiare, aut certe minus expedire; meliusque esse, in alia pietatis opera hujusmodi sumptus expendere, ut, v. gr., si urgeat necessitas subveniendi pauperibus; aut si ad ornandum, vel construendum templum, aliena surripiantur; vel, si ultra loci opportunitatem, vel proportionem, templi magnitudo aut ornatus augeatur; vel denique si rebus indecentibus, vel minus aptis templum ornetur. Sed haec per accidens sunt; his enim modis cuiuslibet virtutis externus actus vitiare potest. Et juxta haec facile explicantur nonnulla Patrum dicta, quibus haereticici abutuntur, in quibus videntur hujusmodi templorum ornatum, vel reprehendere, vel desplicere; tamen revera non ita est; sed loquuntur de tempore, quo urget necessitas subveniendi pauperibus, et haec cura negligitur, propter ornamenta templorum non adeo necessaria, ut videre licet, 12, quest. 2, c. Aurum, et c. Gloria, ex Ambros., 2 Offic., c. 29; et Hieron., epist. 2 ad Nepotian.; et ex eodem Hieron., epist. 8 ad Demetriadem, 12 ad Gaud.; et August., serm. 23 ad fratres in eremo; Isidoro Pelusiota, epist. 174, et aliis; quod Bellarmino exponit citato loco. Hic vero dubitandum occurrebat, an possint tempora imaginibus, figuris, et reliquis Sanctorum ornari; sed de

his disputavimus satis in 1 tomo, ad quest. 25
D. Thomæ.

SECTIO VII.

Utrum hoc sacrificium debeat in vasis sacris offerri.

1. *Prima conclusio.* — Dico primo, hoc sacrificium offerri non posse sine calice et patena ad hoc sacram ministerium deputatis. Ita habetur in c. Vasa, de Cons., d. 4, ex Concil. Tribur., cap. 18. Et quidem usus calicis necessarius fuit, quia vinum non poterat, nisi in aliquo vase simili consecrari, ut notavit Paschas., lib. de Corp. et sanguin. Domini, cap. 20. Unde et Christus Dominus calice ad hoc sacrificium offerendum usus est. Unde Optatus, lib. 6, calices vocat *Christi sanguinis portatores*, de quorum veneratione legi possunt Clemens, epist. 2; et Hieron., epist. 29 ad Marcellam; et August., lib. 3 contra Crescon., cap. 29; et Greg., lib. Dialog., c. 7; et German., in Theoria rerum Ecclesiast. Patena autem, quae ad recipiendum Christi corpus deservit, non erat ita necessaria simpliciter ad hoc ministerium, sacrificandi vel conficiendi hoc sacramentum; poterat enim et manibus teneri, et super corporale immediate collocari; Ecclesia tamen ab initio usus est patenis in hoc ministerio, ut constat ex vitis Pontificum, Sylvesteri, Damasi, et ex antiquis decretis, quae statim citabimus; imo hunc usum miraculo confirmatum esse, refert Gregor. Turonens., in Hist. Martyr., cap. 83. Fundatus autem est hic usus fortasse in Christi exemplo; creditur enim in catino, seu patena panem consecrasse, suisque discipulis dedisse; nam, licet hoc Evangelistæ non referant, tamen per se est verisimile, quia, ut Joannes refert, in mensa illa erat catinum, et id erat commodius, saltem ne micæ pānis consecrati e manibus super mensam laberentur. Et haec etiam ratio movit Ecclesiam ad patenæ usum, super quam hostia consecrata ponitur, quando fit fractio, ut, si quæ particulae decidunt, in illa recipiantur, et faciliter inveniri possint, ut consumantur. Accedit etiam ratio mystica; nam calix significare dicitur sepulchrum Domini, patena vero lapidem sepulchro superpositum; utrumque ergo est ex precepto necessarium ad hoc sacrificium conficiendum.

2. *Quæsitum.* — *Responsio.* — *Qualis esse debeat figura patenæ et calicis.* — Dico secundo, tam calicem quam patenam, debeat esse ex debita materia confecta et conse-

crata. Materia horum vasorum olim fuit lignea; postea vero Zephir. Papa, uti coepit vasis vitreis; postea vero Urbanus ea fecit argentea, ut referunt in c. Vasa, de Cons., dist. 4, ex Concil. Tribur., cap. 18, ubi solum prohibentur sacerdotes, ne in ligneis vasculis ullo modo conficeret præsumant. In Concilio autem Rhem., ut ibidem referunt, c. Ut calix, præceptum fuit, ut calix Domini cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat. Additur vero: *Si quis autem tam pauper est, saltem vel stanneum calicem habeat.* Unde videtur, hoc non permitti sine aliqua causa vel ratione paupertatis; tamen simpliciter potest ex hac materia fieri absque peccato, ut hic D. Thom., ad 6, significat. Et ibidem prohibentur aliae materiæ, scilicet, æs, et aurichalcum, quia vini virtute æruginem recipiunt, et ad vomitum provocant; vitrum, quia fragile est; lignum vero, quia est porous; in qua prohibitione solum fit mentio calicis, tamen ad patenam etiam extenditur; nam per modum unius comprehenduntur sub nomine unius partis; maxime, quia haec prohibito sub priori præcepto affirmativo comprehensa erat, et ita ibi intelligitur prohibita omnis alia materia, tam in calice, quam in patena, quamvis ibi speciatim nominata non sit, ut de lapidea hic docet D. Thom.; et est eadem ratio de ferrea, et similibus; quamvis de plumbea possit aliquis dubitare; nam aliquibus in locis videtur esse usus calicis plumbei, fortasse, quia existimatum est, plumbum ejusdem esse rationis cum stanno. Et ita existimavit Astens., in Summa. Contrarium vero tenet Sylvest., cum aliis, verb. Calix. Quod censeo verius, quia revera plumbum non est stannum; et eadem incommoda, quæ aurichalcum, habere videtur; est ergo præceptum, ut haec vasa sint argentea, aut aurea, vel stannea; et frequentius observatur, quod sint argentea, et ita semper curandum est; nam stannea non sunt tam decentia, aurea vero rariora et difficiliora sunt, quamvis etiam sint in Ecclesia antiquissima, ut constat ex vita et donationibus Constantini, et ex gestis Sylvesteri, Damasi, et aliorum Pontificum; et ex citato loco August., lib. 3 contra Cresc., c. 29, et in Ps. 413: *Sed et nos (inquit) pleraque instrumenta et vasa ex auro et argento habemus in usum celebrandorum sacramentorum, quæ, ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur.* Et ex Optato Milevitano, lib. 6, ubi conqueritur, Donatistas eripuisse Ecclesiae pretiosa vasa

sacramentorum. Ac denique ex Theophyl., in cap. 14 Marci, ubi expónens verba illa: *Pauperes semper habentis vobiscum, pie satis scribit: Audis, quomodo Christus præfert sui curam pauperibus; Christi autem corpus proprie, quod in disco aureo, et sanguis qui in poculo; qui igitur abstulerit discum pretiosum, et cogit, ut corpus Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, intelligat cujus partis sit.* Solum quæri potest, an oporteat, totum calicem esse argenteum, aut stanneum, vel sufficiat, superiorum cuppam esse argenteam, v. gr., quamvis sit ex aurichalco, vel ex alia materia ex prohibitis ad confidendum calicem. Circa hoc nihil invenio ab auctoribus scriptum; scio autem in usu alicubi reperiri calices, in quibus sola cuppa est ex legitima materia; et probabile est, hoc sufficiere, tum quia rationes illius decreti supra allegati non aliud requirunt; tum quia illa solum pars est, quæ proxime deservit ad usum sacramenti; tum denique, quia probabile est, solam cuppam calicis essentialiter requiri ad consecrationem ejus, ut statim dicam. Nihilominus consulendum est, ut totus integer calix fiat ex predictis materiis. De forma autem physica seu figura horum vasorum nihil etiam reperio scriptum, et ideo solum dicendum est, servandam esse Ecclesiae consuetudinem, juxta quam patena solet esse orbicularis; et olim videtur fuisse majoris magnitudinis, et ponderis triginta libraru-m, ut constat ex Damaso, in vitis Pontificum; quamvis fortasse illæ patenæ non haberent eundem usum, quem nunc habent; vix enim fieri potuisset; nunc ergo patenæ, quæ sunt in usu, minores sunt; neque eam magnitudinem excedere debent, quæ ad usum Missæ, et cærimoniarum ejus sufficiat. Figura autem circularis ex se non est simpliciter necessaria, quia, etiam si esset, v. gr., quadrata patena, posset esse satis apta ad usum sacrificii; nihilominus tamen omnino servanda est Ecclesiae consuetudine. Atque idem dicendum est de figura calicis, in quo solet esse nonnulla major varietas, quæ accidentalis est; nam in ea figura, quæ ad hunc usum, prout in Ecclesia fit, et ad cæmonias ejus, omnes habent eamdem proportionem, et in hoc servanda est identitas talis figure; solent autem calices picturis et imaginibus ornari, quod antiquissimum est in Ecclesia, ut colligitur ex Tertullian., lib. de Pudicit., et ex aliis, prout attigimus in dicto loco de adoratione, in primo tomo.